

ken, dat niet alleen niet *alles*, maar, feitelijk, nog *niets* was gedaan om het beoogde doel – de reformatie der kerk – te bereiken; en dat de doleerenden alleen de genade der verootmoediging noodig hadden, om dit zelf in te zien en te belijden.

Ik bedoel, van zelf, ‘*niets*’ in een kerkrechterlijk opzicht, ‘*niets*’ in den zin van *niets doelmatig*s.

De breuk tusschen mij en de gereformeerde leiders, die eerst nu openbaar is geworden, dateert eigenlijk van het oogenblik jaren geleden, waarin God mij, naar ik meen te mogen getuigen, duidelijk gaf in te zien, dat men kerk-herstel zoekt op een weg die niet tot het doel leidde.

Een zwaarbeladen stoomboot ploegt het water van 't meer Michigan. Het vaartuig rolt op hoogst onaangename wijze, helt sterk over, beweegt zich langzaam, en schijnt in zinkenden staat te zijn. Zij is druk in de weer. De lading wordt deels verplaatst, deels overboord geworpen, de passagiers van voren naar achteren, van achteren naar voren verdreven. In één woord, alles wordt gedaan wat naar de meening van den gezagvoerder bij mogelijkheid meer vastheid en gang in de beweging zou kunnen brengen.

Eén is er, evenwel, die dit onbezonnen werk heeft gestaakt... Hij heeft een lek ontdekt, dat het water in de machine-kamer brengt en de vuren uitdooft. Zonderling! men heeft geen oor voor zijne mededeeling, gaat hem uit den weg, totdat men het eindelijk met al het ruimen en werken zoo ver brengt, dat het indringende water door niets meer wordt tegengehouden.

... Zijn de oogen nu, eindelijk, opengegaan? Heeft men nu ook den onvruchtbaren arbeid gestaakt, om alle aandacht aan het lek te wenden, om het te stoppen?

Verre van dien!

Men heeft de stuurstoel bemachtigd, en het gedoemde vaartuig met alle beschikbare middelen, eenvoudig op het strand gezet!

Dit beeld drukt mijne bedoeling uit.

De ware oorzaak van onze kerkelijke ellende lag in de onbijbelsche bestuurs-inrichting, waardoor alle kerkelijke macht nagenoeg aan de classes ontnomen was, eene wezenlijke particuliere, laat staan, eene nationale synode niet kon samenkomen, en de kerk geregeerd werd door op zichzelf staande besturen, naar ongeestelijke reglementen.

Maar dit was het, wat de broeders, óf niet konden, óf niet wilden inzien. Alles zou wel beter gaan, meenden zij, indien zij het bestuur in handen hadden, indien zij, in de plaatselijke kerk, de moderneren slechts tot wijken konden dringen. Dit is het waarop men steeds heeft aangewerkt. Dit is het wat te Amsterdam in de attesten- en in de beheers-kwestie¹³⁷ voor goed vrijdeld is. En, nauwelijks was dit geschied, of men heeft de booten der doleerende kerken uitgezet,

moreover, that as far as we are able, we will, with all our faithfulness, teach and defend both in public and private, the doctrines established in the standards aforesaid.’

¹²⁸ Met de congresbeweging bedoelde Hoedemaker de kerkelijke congressen die in 1887 werden belegd om de Doleantie-beweging organisatorisch en leerstellig in goede banen te leiden. Het vlugschrift van Hoedemaker was *De congresbeweging beoordeeld uit het oogpunt der gereformeerde belijdenis*.

¹²⁹ In *De Hope* van 18 mei 1887 werd het verschil tussen Kuyper en Hoedemaker naar aanleiding van de congres-beweging besproken. Het citaat is niet aangetroffen.

¹³⁰ N.M. Steffens.

¹³¹ Bedoeld is de kerkorde, vastgesteld door de synode van Dordrecht, 1618-1619.

¹³² De predikanten W. Geesink en F. Lion Cachet. Geesink zou in 1890 als opvolger van Hoedemaker optreden als hoogleraar aan de Vrije Universiteit.

¹³³ Non tali auxilio: niet met dergelijke hulp.

¹³⁴ Hoedemaker verbleef gedurende de zomervakantie in Scheveningen.

¹³⁵ Geplaatst in *De Hope*, XXI, nr. 48, 28 september 1887, onder het kopje ‘De reformatie in Nederland’.